

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Ali Canip Yöntem'in Eğitim ve Edebiyat Eğitimi Hakkındaki Düşünceleri

Erol Ogur

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
ogur@uludag.edu.tr*

Özet. Türkiye'de eğitim üzerindeki fikirler ve çabalar Tanzimat'tan sonra hızlanmıştır. Tanzimat'tan sonra Batılı eğitim anlayışlarının ülkede hâkim olması ve Batılı okulların açılması önemli eğitim hareketleridir. Ali Canip Yöntem, eğitim hakkındaki ilk fikirlerini II. Meşrutiyet'ten sonra ortaya koymuştur. Eğitim ve edebiyat eğitimi hakkındaki fikirlerinin ise Cumhuriyet döneminde zenginleştiği ve uygulamaya geçtiği görülmektedir. Ali Canip Yöntem, 1924'te ilk Türkçe-Edebiyat programlarının hazırlanmasında görev almış, bu program hakkında eleştiri ve önerilerini ortaya koymuştur. Ali Canip Yöntem, edebiyat eğitimine edebiyat dersleri için ders kitabı ve yardımcı ders kitabı yazarak da katkıda bulunmuştur. Araştırma, Ali Canip Yöntem edebiyat eğitimi hakkındaki fikirleri ve yazdığı ders kitaplarıyla Türk eğitim tarihindeki önemini ve katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Canip Yöntem, edebiyat programları, edebiyat eğitimi.

Abstract. In Turkey, more ideas were generated and more effort was spent on education after Tanzimat. Following this period, westernized education understandings' becoming dominant in the country and the opening of western schools were important education movements. Ali Canip Yöntem put forward his first ideas on education after the Second Constitutional

period. Yet it is observed that his ideas on education and literature education grew rich and were put into practice during the Republican Period. Ali Canip Yöntem also served in the preparation of the first Turkish-Literature programs in 1924 and rendered his critics and suggestions about them. Ali Canip Yöntem contributed to literature education by penning literature coursebooks and workbooks as well. The present study aims to reveal Ali Canip Yöntem's ideas on literature education and his importance in and contribution to the Turkish literature history together with the coursebooks he penned.

Key Words: Ali Canip Yöntem, literature programs, literature education.

GİRİŞ

Kanunlar yoluyla vatandaşlara haklar tanınması, ekonomik, siyasi, hukuki alanlarda inkıpların ve yenileşmelerin yapılması, büyük liderlerin yetiştirilmesi bir milletin tarihinde önemli olaylardır. Ancak bir ülkenin en kıymetli hazinesi olan insan unsurunu, gelişen çağdaş şartlara göre ve modern eğitim kurumlarında yetiştirmek daha önemlidir. Bilimsel düşünmeyi öğrenmiş, karar alıp uygulayabilen, yaratıcı ve kültürlü bireyler yetiştiremeyen bir eğitim sistemiyle toplumun bütün alanlarını kapsayacak inkılap hareketlerinin başarıya ulaşması mümkün değildir.

Eğitim kavramının içeriği hakkında değişik tanımlar yapılmıştır. Kavcar (1982) eğitimi, "Çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun, insanlarda sosyal hayata ve çapa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamak" (s. 1) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bir biçimde uyum sağlayabilmeleri için insanları etkilemektir. Ertürk ise eğitimin bireye bilgi, beceri alışkanlık ve tavırlar kazandırma süreci olduğunu belirtir. Ertürk'ün (1984) eğitim tanımı, "Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci" (s. 12) şeklindedir. Bu tanımlarda dikkat çeken unsurlar, eğitimin bireye bilgi ve beceri kazandırması, onu yaşadığı hayatın şartlarına uygun biçimde hazırlamasıdır.

Eğitim programı ise bir toplumun eğitim amaçlarına ulaşabilmek için eğitim faaliyetlerini belli bir plan çerçevesinde sürdürme amacının bir yansımasıdır. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren toplumların eğitime verdikleri önem ve eğitim felsefesine temel olacak felsefi akımların ortaya koydukları sonuçlar göz önüne alındığında insan ve onun eğitiminin sistemsizlik üzerine kurulması düşünülemez. Bu sebeple toplumlar, eğitim amaçlarına ulaşabilmek için belli esaslar çerçevesinde eğitim programları hazırlama

gereği duymuşlardır. Cumhuriyet döneminde eğitim programı karşılığı olarak “müfredat programı”, “öğretim programı”, “ders programı”, “öğretme-öğrenme programı”, “yetişek” vb. isimlendirmeler kullanılmıştır (Önder, 1986).

Eğitim programı kavramı değişik şekillerde tanımlanmış ve ilkeleri açıklanmıştır. Varış (1967:18), eğitim programını şu şekilde açıklamaktadır:

“Bir eğitim kurumunun kendisine ait amaçlarla, millî eğitimin amaçlarına ulaşmak için, daha etkili bir öğretme-öğrenme ortamı oluşturmaya yönelik bütün çalışmaları içine alır. Bu program oldukça kapsamlı olup; içerisine, ‘...öğretim, ders dışı kol etkinlikleri, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik, sağlık vb. hizmetler’ girmektedir.”

Demirel’e (2003) göre eğitim programı, “öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği”dir.

Eğitim programının ne olması gerektiği ve içeriği hakkındaki bir başka açıklama da Hızal’a (1982: 4) aittir:

“Eğitim programının, herhangi bir eğitim kuruluşunda veya herhangi bir eğitim aşamasında ulusal eğitimin amaçlarını, eğitim kuruluşunun amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için saptanmış öğretim ve ders programlarını, ders içi ve dışı etkinlikleri, içeriğin etkenlikle kazandırılmasını sağlayacak süreç, yöntem ve teknikleri, amaçlara ne dereceye kadar ulaşıldığını kontrol etme işlevine sahip değerlendirme etkinliklerini içerdiğini söyleyebiliriz.”

Türkiye’de modern anlamda eğitimde program çalışmaları Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Cumhuriyet öncesinde eğitim alanında Batıdaki örneklerden hareketle birtakım çalışmalar görülür. Türkiye’de eğitim alanındaki hareketler 1850’den sonra hızlanmıştır. Eğitimin birtakım kanun ve yönetmeliklere bağlı olarak yürütülmesi için yapılan düzenlemeler yanında, eğitim felsefesi hakkında da çok önemli ve verimli fikirler ortaya atılmıştır. Ali Canip Yöntem’in II. Meşrutiyet’ten sonra devrindeki eğitimcilerden, devlet adamı ve fikir adamlarından etkilenecek ortaya koyduğu fikirler, Türk eğitim tarihi ve ülkemizdeki edebiyat eğitimi yönünden önem taşımaktadır.

1. Ali Canip Yöntem’in Eğitim Anlayışını Belirleyen Şartlar

II. Meşrutiyet döneminin Millî Eğitim Bakanı Emrullah Efendi’nin, “*Tuba Ağacı*” diye bilinen ve eğitimin öncelikle yukarıdan aşağıya doğru

yapılanmasının önemli olduğunu ifade eden bir eğitim anlayışı vardır. Ali Canip Yöntem'in eğitim üzerine ilk kapsamlı görüşlerini içeren "Güzideler Sınıfı" adlı yazısı, Emrullah Efendi'nin eğitim anlayışı hakkındadır. O yıllarda kendisi de öğretmen olan Ali Canip, bu konuda Emrullah Efendi'nin görüşlerini paylaşmıştır. Ali Canip Yöntem'e göre (1338a), medeniyet alanında ilerleyen milletler bunu bireylerin okuma-yazma oranını yükselterek değil, bir "güzideler sınıfı" oluşturarak gerçekleştirmişlerdir. Rönesansı ve çağdaş düşünceyi meydana getirenler de "güzideler" sınıfıdır. Rönesans da yukarıdan aşağıya doğru bir hareket olup Batı medeniyetini yaratmıştır. Bütün bu örnekler, eğitimde ilköğretime değil yükseköğretime öncelik verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ali Canip'e göre, mevcut eğitim sistemi "güzideler" sınıfı değil ancak bilgi sahipleri yetiştirmektedir. Ülkede istikrarlı bir eğitim siyasetinin olmaması da "güzideler"den mahrum oluşumuzdandır. Bu düşüncelerini kuvvetlendirmek için Batıdaki hayata dikkat çeken Ali Canip Yöntem, Avrupa'da en imanlı insanların yüksek tabakadan çıktığını, bunların milletleri hakkında iyimser olduklarını söylemektedir.

Ali Canip Yöntem'in "güzideler sınıfı" yetiştirilmesi ve ülkenin bu insanların sayesinde medeniyet sahasında ilerleyebileceği fikri daha sonra Ziya Gökalp tarafından sistemleştirilecektir. Gökalp'a göre (1916), "millî hars" yalnız dâhilerin fikirlerinde, kahramanların fiillerinde ortaya çıkar. Ziya Gökalp (1990), güzideler konusunu *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinin "Halka Doğru" başlıklı bölümünde de işlenmiştir. Gökalp, Ali Canip'in "güzideler sınıfı" olarak nitelediği bu insanları "seçkinler" şeklinde adlandırmıştır. Halka medeniyet götürmekle görevli saydığı "seçkinler" yüksek eğitim öğretim görmüş olmakla, halktan ayrılmışlardır. "Seçkinler" in kendi kültüründen ve milletinden kopmamaları için halka doğru gitmeleri gerekmektedir. Seçkinlerin halka doğru gitmeleri iki sebeptedir: 1. Halktan millî kültür terbiyesi almak için, 2. Halka medeniyet götürmek için.

Ali Canip Yöntem (1338b), Türk çocuklarının yarınların şartlarına göre eğitilmesi için yapılması gerekenleri "irade" ve "ihtiras" kavramlarından hareketle değerlendirmiştir. "İrade"de toplumsal ve millî menfaat uğrunda doğan bir amaç esastır. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran, Mısır seferleri, III. Ahmet asrının yenileşme hareketleri "irade"ye örnektir "İhtiras", kişi veya kişilerin birtakım kötü amaçlar beslemeleri ve bunları gerçekleştirmek için harekete geçmeleridir. Ali Canip, Alemdar Mustafa Paşa'nın şehit edilmesini ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına sebep olan şartları "ihtiras"a örnek gösterir. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı'nı kazanması "irade"nin, Yunanlıların İngilizlerin desteğiyle Anadolu'yu işgal etmeleri ve yaptıkları kötülükler ise "ihtiras"ın sonucudur.

Ali Canip, toplumun ancak eğitim sayesinde verilecek ideallerle ve irade sahibi bireyler tarafından kurtulacağına inanmaktadır. Bunu gerçekleştirecekler de “fikir adamları” ve “eğitimciler”dir. Ali Canip, millî eğitimin esaslarını belirlerken, Alman filozofu Kant’ın Alman milletine vazife duygusunu telkin etmesini örnek verir. Türk millî eğitiminin esasını da, Türk çocuğuna irade asırlarını aşılama amacı oluşturmaktadır. Bu ideal, “fenafi’l-vatan” kavramıyla ifade edilmiştir.

Ali Canip Yöntem, millî eğitim anlayışının yerine çocuklara ve gençlere “hümanist” anlayışa dayalı olarak dünya vatandaşlığı fikrinin benimsetilmesine de şiddetle karşı çıkmıştır. Ali Canip, bu anlayışın bizde Tevfik Fikret’in:

Toprak vatanım, nev-i beşer milletim insan

İnsan olur ancak bunu iz’anla inandım!”

Mısralarıyla da yankı bulduğunu ifade eder. Bu söyleyiş, Fikret’ten önce Şinasi tarafından *Tercüme-i Manzume*’deki tek mısraların birinde “*Milletim nev-i beşerdir vatanım rû-yı zemîn*” şeklinde yer almıştır. Tanpınar (1982), Şinasi’nin bu mısraının Victor Hugo’nun *Les Graves* adlı piyesinin mukaddimesinin sonundaki “*Avoir pour patrie le monde et pour nation l’humanité*” cümlesinin bir nevi tercümesi olduğunu söylemektedir. Tanpınar, Şinasi’deki bu fikrin Fransız İhtilalinden kaynaklandığını ifade eder. Ali Canip (1919), millî eğitimin yerini alacak insanîyet fikrinin, soyut olarak ele alındığında bir cennet vaat ettiğini; ancak dünyadaki şartlar dikkate alındığında böyle bir eğitim anlayışının gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını ifade etmiştir.

Ali Canip Yöntem’in eğitim meselesi hakkında mevcut tarihî ve siyasi şartlar altındaki değerlendirmelerinde özellikle eğitimin felsefesine yönelik fikirler yer almaktadır. Ali Canip, çocuklara millî idealler kazandırılmasını ve eğitimin millî bir nitelik taşıması gerektiğini vurgulamıştır. Ali Canip, bu düşüncelere Batıdaki fikir ve sanat hareketlerinden yararlanarak ve bunlardan birtakım sonuçlar çıkararak ulaşmıştır. Bu durum, Ali Canip’in eğitimle ilgili fikirlerinde hareket noktasının evrensel bir karakter arz ettiğini, objektif ve bilimsel bir düşünce anlayışını yansıttığını göstermektedir.

2. Ali Canip Yöntem’in Cumhuriyet Döneminde Yapılan Edebiyat Programları Hakkındaki Görüş ve Eleştirileri

Türkçe ve edebiyat programları üzerinde kapsamlı çalışmalar Cumhuriyet döneminde yapılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki programlar, tıpkı Cumhuriyet’ten önce olduğu gibi, 1957’ye kadar çok sık değişmiştir. Bu değişikliklerin yapılmasında, edebiyat dersinden beklenen amaçların zaman

içinde değişiklik göstermesi, dil ve kültür alanındaki çalışmaların programlara yansması ve farklı ülkelerin eğitim anlayışını benimseyen uzmanların bu anlayışlarını eğitim programlarına yansıtmak istemeleri gibi sebepler etkili olmuştur. Ali Canip Yöntem, Cumhuriyet döneminde 1924'te hazırlanan ilk Türkçe-Edebiyat Programlarını hazırlayan heyette yer almıştır.

Ali Canip Yöntem, Cumhuriyet döneminde Türkçe ve edebiyat ders programlarının düzenlenmesinden sonra programlar hakkında değerlendirme ve eleştirilerde de bulunmuştur. Ders programlarının günün şartlarına ve öğrencilerin ihtiyaçlarına daha uygun hâle getirilmesinde, bu görüş ve eleştirilerin önemli payı vardır. Gerek 1924 gerekse 1927 tarihli edebiyat programları hakkındaki eleştiri ve önerileri içeren yazılar, sayı olarak benzer türdeki yazılardan fazladır. Bu yazılar, içerik yönünden de çağdaş eğitim yaklaşımlarını yansıtmaları ve çağdaş öğretim yöntemlerini içermesi bakımından da değer taşımaktadır.

2.1. Ali Canip Yöntem'in 1924 Türkçe-Edebiyat Programı Hakkındaki Görüş ve Eleştirileri

Cumhuriyet döneminde liselerdeki edebiyat derslerinin programları 1924 Türkçe-Edebiyat Programı adı altında düzenlenmiştir. Liselerin edebiyat programı Ali Canip Yöntem, Fuat Köprülü ve Süleyman Şevket tarafından hazırlanmıştır. Fuat Köprülü'nün görüşleri doğrultusunda hazırlanan edebiyat ders programı, başta Ali Canip Yöntem olmak üzere bir kısım eğitimciler tarafından eleştirilmiştir. Bunlar arasında Fazıl Ahmet (Aykaç), M. Nermi, Şevket Süreyya gibi isimler vardır. Bu programın temel özelliği, ağırlıklı olarak Türk edebiyatı tarihine yer vermesi, "Millî Edebiyat" anlayışıyla diğer Türk boylarının edebiyatlarını da programa almasıdır (Uğurcan, 1989).

Ali Canip Yöntem'in edebiyat programı hakkındaki görüş ve eleştirileri şu başlıklar altında ortaya çıkmaktadır:

2.1.1. Edebiyat Programında Edebiyat Tarihi

Ali Canip Yöntem'in 1924 edebiyat programına dair eleştirileri, edebiyat programlarının Batıdaki ölçütlere göre hazırlanması gerektiği ilkesi çerçevesindedir. Ali Canip'in program hakkındaki eleştiri yazıları, edebiyat programlarıyla ilgili olarak o dönemde bir kişi tarafından sayı ve içerik bakımından en zengin örnek durumundadır. Ali Canip Yöntem Fransa ve Amerika'daki anlayışlardan hareketle, edebiyat derslerinde soyut bir eğitime karşı çıkmış, eğitimin somut birtakım faydalar sağlaması gerektiğini dile getirmiş, edebiyat programının eleştirisi ile ilgili yazılar kaleme almıştır.

Ali Canip Yöntem (1927a), ortaöğretimde hangi devir eserlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği üzerinde öncelikle durmuştur. Bu meseleyi, Avrupa’da bu konu üzerinde yoğunlaşan tartışmalardan ve örneklerden hareketle açıklamıştır. Ali Canip, bu konuda Gustave Lanson’un Fransa’da ortaöğretimde edebiyat dersleri için ortaya koyduğu ilkelere müracaat eder. Lanson, edebî eserlerin sosyolojik ve tarihsel bakış açısıyla incelenmesi taraftarıdır. Klasik edebiyat eğitime taraftar olmayıp modern kültür eğitimine öncelik verilmesi gerektiğine inanır. Klasik eğitime en önemli eleştirisi, eski dillerin ve retorikinin 20. yüzyılın başındaki Fransa’nın ihtiyaçlarına cevap vermediği anlayışı üzerine kuruludur. Elit ve aristokrat kesime hitap eden klasik eğitimin demokrasinin ihtiyaçlarını karşılayamadığını düşünür.

Lanson’un modern eğitim anlayışına göre eğitim, bireyleri uygarlaşmış dünyada karşısına çıkan ahlaki ve toplumsal sorunları çözmeye hazırlamalıdır. Öğretmenler, günün ve yarının insanını en iyi şekilde yetiştirmelidir. Çünkü yaşanan ve yaşanacak modern toplumun hayatını ve onu yönlendiren fikirleri öğretmeden öğrencileri hayata ve geleceğe hazırlamak mümkün değildir. Gustave Lanson’a göre, edebiyat tarihine yükseköğretimde ağırlık verilmelidir. Çünkü tarihî önemi olan fakat estetik noktasından kıymeti düşük eserlerden bahsetmeden edebiyat tarihi yapılamaz. Ortaöğretimde edebiyat öğretiminde daha yakın devirlere ait edebî metinleri tercih etmek gereklidir (Yöntem, 1927a).

Eğitimde “yakından uzağa” ilkesi ve “perspektif içinde görmek” anlayışı, Gustave Lanson’da ortaya çıkan ve Ali Canip’in de beğendiği pedagojik ilkelerdir. Bu anlayış, eğitimde bugün de temel alınan bir yaklaşım olup ders kitaplarının ve ders programlarının da bir özelliğidir. Gustave Lanson, edebiyat derslerindeki edebiyat tarihini pedagojik bir anlayışla değerlendirmiş, “üçgen modeli” çerçevesinde edebiyat tarihinin devirlerine ne şekilde yer verilmesi gerektiğini izah etmiştir. Üçgenin geniş tabanı, yaşanan ve yakın dönemlere ait edebî metinleri içermekte, uç noktaya doğru gidildikçe ise daha eski devirlere ait metinler yer almaktadır. Bu anlayış, edebiyat derslerinde daha yakın devirlere ait metinlere yer verilmesi gerektiğini ifade eder.

Ali Canip Yöntem, derslerde edebiyat tarihinin hangi dönemlerine ne kadar yer verileceği konusunda Gustave Lanson’un *Fransız Edebiyatı Tarihi* adlı çalışmasını ve bundaki tarih usulünü hareket noktası kabul etmiştir. Ali Canip, Gustave Lanson’un görüşlerine başvurarak ortaya koyduğu ilkeleri ülkemizde ortaöğretime uyarlamaya çalışmış, yapılması gerekenleri ortaya koymuştur.

Ali Canip, edebiyat derslerinde edebiyat tarihine yer vermek noktasındaki eleştirileri sonucunda Mehmet Fuad Köprülü ve Hıfzı Tevfik ile tartışmaya da girişmiştir. Hıfzı Tevfik (1927), 1924 tarihli edebiyat programını beğenmekte, Ali Canip Yöntem'i ise fikirlerini oluştururken Gustave Lanson'dan hareket etmek ve Lanson'nun fikirlerini tam anlayamamak yönlerinden eleştirmektedir. Hıfzı Tevfik'e göre Gustave Lanson'un fikirleri tartışılabilir. Lanson'a Fransız edebiyatında bir uzman olmaktan başka bir değer verilmemeli, bir okul programı yaparken, onun edebiyat eğitiminin amacı olarak "hisse dayanan" genel bir değerlendirmesinden hareket edilmemelidir. Program meselesi serinkanlılıkla, kendi çevremiz ve ihtiyaçlarımız düşünülerek halledilmelidir.

Ali Canip Yöntem'in programdaki "sistemik bir edebiyat tarihi" çerçevesindeki eleştirilerine Fuat Köprülü de cevap vermiştir. Köprülü'ye göre (1927), edebiyat derslerinde "sistemik bir edebiyat tarihi"nin okutulmasıyla Türk çocuğu, milletinin uzun asırlar boyunca meydana getirdiği millî medeniyet tarihini öğrenip anlayabilecektir. Lise öğrencisi, edebiyat tarihi öğrenimine başlayacağı lise ikinci sınıfa gelinceye kadar dil ve edebiyat hakkında gereken bilgileri kazanmış olacaktır. Bu durum Fransa'da da mevcut olup millî şuurun ve millî kültürün henüz yeterince kuvvetlenmediği ülkemizde, edebiyat tarihi öğretimi her şeyden daha fazla öneme sahiptir. Fuat Köprülü, Ali Canip Yöntem'in liselerdeki edebiyat tarihi programını çok yüklü bulmasını, böyle bir programın ancak üniversitedeki edebiyat programlarında yer alabileceği ve çok faydalı olacağı şeklindeki düşüncesini ise kabul etmemiştir.

Ali Canip Yöntem, Fuad Köprülü'nün, Ziya Gökalp'ın "Türk tarihini bir "küll" suretinde kabulü ve ona göre tetkiki" şeklindeki sosyolojik metoduna uygun olarak yaptığı incelemeleri memleket için hayli faydalı bulur. Türk tarihi ve kültürü sahasında yapılan araştırmaların da henüz yeterli olmadığını Fuad Köprülü'nün de belirttiğini ilave eder. Ali Canip, eski devirler ve bu devirlere ait eserler hakkında henüz bilimsel açıdan yeterli seviyeye gelinemediğini, Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserine dayanarak gösterir. Edebiyat programında, Türk edebiyatının henüz bilimsel olarak incelemeye bile tabi tutulmamış devirlerinden ve eserlerinden metinler seçilerek edebiyat programı aşırı derecede yüklü hâle getirilmiştir. Bu sebeple hazırlanan programdaki içeriği kavrayabilecek edebiyat öğretmenlerinin bulunması da mümkün değildir. Ali Canip Yöntem, ortaya koyduğu bu sebeplerle hazırlanan edebiyat programını sakıncalı bulmuştur.

Ali Canip'in 1924 Türkçe-Edebiyat programına özellikle edebiyat tarihi noktasından yaptığı eleştirilere karşılık, programda yer alan edebiyat tarihi müfredatının uygun olduğunu savunan Köprülü, meseleye pedagojik açıdan

değil, tarihçi bakış açısıyla yaklaşmıştır. Fuat Köprülünün edebiyat eğitiminde edebiyat tarihine kapsamlı şekilde yer verilmesi anlayışı, Lanson'dan gelen pedagojik ve modern anlayışa uygun değildir. Köprülü, bilimsel kaynaklara vâkıf, mükemmel bir tarihçi olmasına rağmen pedagojik tecrübeye sahip değildir. Gustave Lanson ise tarihçi olmak yanında edebiyat eğitiminin pedagojik yönüyle de uğraşmıştır. Fuat Köprülü, eski devirlere daha fazla yer veren 1924 Türkçe-Edebiyat programının hazırlanmasında önyak olmuş, bunun sonucunda da bu anlayışı benimseyenlerin bir önderi olmuştur.

Ali Canip Yöntem 1924'te hazırlanan edebiyat programıyla ilgili eleştirilerini ortaya koyarken Türk edebiyatının dönemleri hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. Ali Canip, lise edebiyat derslerinde öğrencilere gösterilecek olan Türk edebiyatının devrelerini divan edebiyatı, "âşık edebiyatı", "avami tasavvuf edebiyatı", Avrupai edebiyat şeklinde dört başlık altında değerlendirmiştir

Ali Canip'e göre, ortaöğretimde Türk çocuğuna 16-17. yüzyıl divan edebiyatından bir şeyler vermek ve bunlarla Türk çocuklarını yarına hazırlamak mümkün değildir. Çünkü divan edebiyatı hep aynı ve sınırlı mazmunları ifade etmekten başka bir şey söylemez ve bu yönüyle de adeta Orta Çağın malıdır. Bu edebiyattan seçilecek metinleri edebiyat eğitiminde kullanmakla çağın gerektirdiği eğitim amaçlarını gerçekleştirmek mümkün değildir. Ali Canip Yöntem'e göre, divan edebiyatı Türk milletine mensup bir zümrenin "iştigalini ve zevkini öğretmek" ve kısmen "muhayyilesini oynatmak", "estetik zevkini okşamak" şeklindeki özelliklere sahiptir. Ali Canip, bu özellikleri sebebiyle divan edebiyatına, ortaöğretimde çok dikkat ve özenle tayin edilmiş sınırlı mevkiin verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Ali Canip Yöntem, bu tespitlerinde divan edebiyatına ait örneklerle "dil", "estetik" ve "faydalılık" yönlerinden bakmaktadır. Türkçe, Türk dili ve edebiyatı derslerinde "dil eğitimi", "ahlak eğitimi" ve "estetik eğitimi" başlıkları altında üç boyutlu bir eğitim gerçekleştirilmektedir (Cemiloğlu, 2003). Dil ve edebiyat eğitimine bu açıdan bakıldığında, Ali Canip'in eğitim hakkındaki düşüncelerinin modern eğitimin ilkeleriyle örtüştüğü görülmektedir.

Ali Canip Yöntem'e göre (1927b), âşık edebiyatı, Türk halkının asıl zevkini ifade eden, hüner bakımından divan edebiyatından daha düşük seviyede fakat daha geniş, daha lirik ve birtakım sosyal duygularla dopdolu olan bir edebiyattır. Duyguyu yansıtmaya yönünden Türk halkına daha yakın olan âşık edebiyatında koşmalar, destanlar, türküler içinde öğrencilerin hayal ve heyecan hayatını genişletecek, derinleştirecek, zenginleştirecek çok parçalar

bulunabilir. Âşık edebiyatı, millî varlığın sadık bir aynasıdır. Zaferler, felaketler, ihtilaller, isyanlar, bayramlar, umumi eğlenceler, her şey bu edebiyatta candan gelen bir duygu ve güzel, tatlı bir dille anlatılır. Ali Canip Yöntem bu anlayışının bir yansıması olarak da *Edebiyat* adlı ders kitabına bu edebiyatın değişik türlerine örnek olan parçalar almıştır.

Ali Canip Yöntem, avami tasavvuf edebiyatını ise felsefesi yönünden eksik bulmaktadır. Ali Canip, içinde barındırdığı “vahdet-i vücud” felsefesi, “rıza ve teslim” ilkeleri sebebiyle, tasavvuf edebiyatına ait metinlerin edebiyat derslerinde işlenirken dikkatli olunmasını ikaz eder. Tasavvuf edebiyatında başta Yunus Emre olmak üzere tasavvuf şairlerinin coşkunu ve güzel söyleyişleri vardır. Edebiyat ders kitaplarına bu edebiyatın seçkin parçaları seçilebilir. Ancak tasavvuf edebiyatı, felsefesi “vahdet-i vücud”a dayanması sebebiyle düşünce yönünden ortaöğretim için etkili ve uygun değildir.

Ali Canip, Türk çocuğunun dil ve estetik yönden ihtiyaçlarını Siyasi Tanzimat’tan sonra ortaya çıkan Avrupai edebiyatta bulabileceğine inanmaktadır. Nesir, ancak bu edebiyat döneminde okunur bir hâle girmiştir. Bu edebiyatın ürünleri Batı edebiyatlarına göre birçok eksikler taşımasına rağmen, Türk çocuğu yazma becerilerinin gelişmesi için bu edebiyatın nesir parçalarından çok yararlanacaktır. Yakup Kadri, Ömer Seyfettin, Fazıl Ahmed, Reşat Nuri, Falih Rıfkı gibi yazarların yazıları, öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmek için de son derece faydalıdır. Öğrencilerin hayal dünyalarını genişletmek, heyecanlarını derinleştirmek, toplumsal, millî duygu ve fikirlerle düşüncelerini zenginleştirmek de gereklidir. Bunun için başta Namık Kemal olmak üzere Hâmid, Rezaizâde Ekrem, Samipaşazâde Sezai, Ahmed Rasim, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya, Fikret, Cenap ve daha yenilerin eserlerine başvurulmalıdır.

Ali Canip Yöntem, Gustave Lanson’un fikirlerinden hareketle daha yakın devirlere ait eserlerin tercih edilmesini, bunun da yeterli olmayıp Batı edebiyatlarından seçilmiş metinlerin de edebiyat derslerinde kullanılması gerektiği düşüncesini ısrarla savunmuştur. Ali Canip Yöntem, çocukların daha çağdaş ve millî duygu ve fikirlerle yetiştirilmesi gerektiğini, bu duygu ve fikirlerin Doğudan değil Batıdan geldiğine inanmaktadır.

2.1.2. Edebiyat Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Niteliği

Ali Canip Yöntem, edebiyat derslerinde metinler yoluyla öğrencilere hangi değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı üzerinde de durmuştur. Ali Canip (1927b), bu konudaki düşüncelerini oluştururken John Dewey başta olmak üzere Amerikalı eğitimcilerin raporlarından ve Gustave Lanson’un fikirlerinden hareket etmiştir. Amerikalı eğitimcilere göre, bir ders kitabı için seçilecek edebî eserler öğrencilerin ilgisini çekmelidir. Çünkü öğrenci metne

ilgi duymadan ondan zevk alamaz, zevk almadan da faydalı bir sonuç alınamaz. Gustave Lanson'a göre, edebiyat öğretiminin amacı "öğrencilere her şeyden önce yanlışsız yazmayı ve konuşmayı öğretmek"tir. Ali Canip bu tavrıyla, yaşadığı devirde ortaöğretim alanında Batıdaki eğitim anlayışlarını takip ettiğini, eğitim yöntemlerinde çağdaş ve bilimsel anlayışları benimsediğini göstermiştir.

Ali Canip Yöntem (1927c), edebiyat derslerinin ve seçilen metinlerin öğrencilere yazmayı öğretme özelliğinin olmamasını eksiklik olarak görmektedir. Türk edebiyatının daha eski devirlerine ait manzum-mensur eserlerden seçilecek metinler, öğrencilerin estetik ve düşünce becerilerini geliştirmeye ve yazma yöntemini öğrenmeye çok fazla imkân vermeyecektir. Ali Canip, edebiyat derslerinin yazma çalışmalarına imkân tanınması gerektiği fikrini Alfred Croiset ve Gustave Lanson'a dayanarak ortaya koymuştur. Bu şahsiyetlere göre, yükseköğretim ile ortaöğretim öğrencilerinin beklentileri ve ihtiyaçları aynı değildir. Lisede edebî metinlerin faydası, öğrencilere yazma yöntemlerini öğretmektir. Yükseköğretim bu faydayı öğrenci için gerekli görmez. Bu sebeple orta ve yükseköğretimin edebî eserden beklentileri de farklıdır.

1924 Türkçe-Edebiyat programıyla edebiyat öğretiminde metinden hareketle çağdaş bir öğretim yönteminin benimsenmiş olması, Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından çok önemli bir gelişmedir. Ali Canip (1927ç), Batılı eğitimcilerin edebiyat dersleri için seçilecek eserler hakkındaki fikirlerinden yararlanmıştı. Edebiyat öğretiminde Türk çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanması için ders kitaplarında bulunması gereken özellikleri şu şekilde ortaya koymuştur:

1. Edebiyatın ilk hedefi öğrencinin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmektir. Bu amaçla, öğrencilere divan edebiyatından, halk edebiyatından, tekke edebiyatından, Avrupalı edebiyattan ve batı edebiyatında örnekler göstermek gerekir.

2. Ortaöğretimde ders kitabına seçilecek parçalar şekil ve içerik yönünden kuvvetli olmalıdır. Yalnızca tarihî kıymete sahip fakat estetik yönden zayıf eserlere yer verilmemelidir. Ders kitaplarında sanatın ilkelerine gerçekten hürmet eden yazarlardan başkalarına yer verilmemelidir. Ayrıca duygu ve düşünce yönünden hastalıklı karakterler büyük bir sanatla çizilmiş olsalar bile gençlere gösterilmemelidir.

3. Okuma kitapları ve genel olarak öğrenciler için kaleme alınmış eserler her şeyden evvel öğretici düşünceleri, iyi ahlakı, idealleri, normal ve kuvvetli karakterleri, asil hareketleri, temiz hisleri içinde barındırmalıdır.

4. Her kitabın bütününe hâkim olan ahlaki tonun eksiksiz ve sağlam olması gerekir. Edebî eser, hayatı boyunca takip edeceği davranış tarzını tespit çağında bulunan öğrenci üzerinde olumlu ve verimli bir etki bırakacaktır.

5. Edebiyat dersleri, öğrencilere her edebî türü en yüksek örnekleriyle açıklayabilmelidir. Bu türlerden birine mizaç özelliklerinden dolayı ilgisiz kalacak gençler başka türlerle tatmin edilmelidir.

Ali Canip Yöntem, Batıdaki bilim ve sanat adamlarının amacı, edebiyat öğretimi ile demokrasiyi uzlaştırmak, gençliği çağdaş fikirlerle, duygularla, kuvvetlerle beslemek, onları “yeni adam” olarak yetiştirmek şeklindeki amaçlarına da dikkat çeker. Bunun için edebiyat öğretiminde edebî eserdeki estetik zevk hareket noktası olarak alınmalıdır. Edebiyat kitaplarına seçilecek metinler insan hayatını gözlemleyip özelliklerini ortaya koymalı, derslerde metinlerden hareketle gözleme dayanan çalışmalar yaptırılmalıdır. Böylece öğrencilere çok çeşitli ve zengin hayat manzaraları gösterilmiş olur.

Edebiyat derslerinde yakın devirlere ait şahsiyetlerden ve eserlerden seçilecek metinlerin kullanılabilirliği yüksektir. Bu tür metinler yanında, Ali Canip, edebiyat derslerinde Türk edebiyatında henüz zayıf olan “dram”, “trajedi”, “komedi”, “pastoral şiir” gibi edebî türlere ait eserlerin gösterilmesini gerekli görür. Bu sebeplerle liseler için okuma kitaplarıyla yardımcı eserlere, Batı edebiyatlarından başarılı tercümelere ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu ihtiyacın karşılanması için Batı edebiyatından tercüme yapılmalı, edebiyat programı da bu ihtiyaca göre yeniden düzenlenmelidir.

Ali Canip Yöntem’e göre (1962), edebiyatın temel malzemesi olan dilin edebî eserle birlikte uzun yıllar yaşayabilmesi için, eserin dilinin de yeni kuşaklar tarafından anlaşılabilir olması gerekir. Liseler için hazırladığı *Türk Edebiyatı Antolojisi*’ne eser seçerken öğrencilerin rahatça okuyup anlayabileceği parçaları bulmada güçlük çektiğini belirtmektedir. Türk edebiyatının konu ve dili bakımından zenginleşmesi, edebî eserlerin eğitimde kullanılabilirliği açısından zengin imkânlar sunacaktır. Bir sanatçının ve eserlerinin kalıcı olmasını dilindeki sadelikte gören Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin’in dilinin sade oluşu sebebiyle ölümünden çok sonra bile eserlerinin basıldığını ve okullarda okutulmaya devam edildiğini bildirmektedir. Ali Canip öğrencileri edebiyat derslerinde çağdaş metin örnekleriyle karşılaştırmanın önemini kabul etmiş, yazdığı ders kitaplarıyla da düşüncelerini hayata geçirmiştir.

2.1.3. Edebiyat Öğretiminde Kullanılacak Yöntem

Edebiyat öğretiminde uygulanacak yöntemlerin ve tekniklerin belirlenmesi de çok önemlidir. Bu konudaki ilk çalışmalar 19. yy.ın ikinci yarısından sonra başlamış ve kısa zamanda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ali Canip, edebiyat öğretiminde kullanılacak yöntemler hakkında daha önceki bilgi ve uygulamaları bilmektedir. Bu konuyu ele aldığı yazılarında eğitimde edebî eserin nasıl kullanılması gerektiği konusunu da incelemiştir.

Ali Canip Yöntem'in (1327a) "Bizde Edebiyat Dersleri" başlıklı yazısı, ilk defa doğrudan edebiyat öğretimi konu alan yazısıdır. Ali Canip bu yazıda, o döneme kadar edebiyattan ne anlaşıldığı, edebiyat öğretiminin ne şekilde yapıldığı, edebiyat eğitiminde ne gibi uygulamalara ihtiyaç duyulduğu gibi konuları işlemiş, uygulamaya dönük somut öneriler getirmiştir.

Ali Canip'e göre, geçmişten beri ülkemizde edebiyattan anlaşılan, "meanî", "beyan", "bedî" denilen belagat kurallarından başka bir şey değildir. Ali Canip Yöntem, bizde şimdiye kadar edebiyat öğretimi adı altında yapılan şeyin "belagat" olduğunu, böyle bir öğretim sistemiyle öğrencilerin edebiyat dersinde bir tecrübe kazanamayacağını ileri sürmüştür. Çünkü belagat kurallarını bilmekle bir edebî eserin değerini takdir edebilmek mümkün değildir. Edebiyat dersini sadece bir teori dersi olarak değil, beceriye yer veren, öğrenciye okuduklarıyla ilgili uygulamalar yapmak imkânı sunan bir ders olarak gören Ali Canip'in bu tavrı, edebiyat eğitiminin bugünkü ilkelerine de son derece uygun düşmektedir.

Ali Canip Yöntem, edebiyat öğretiminde yöntem meselesinin üzerinde dikkatle durulması ve çözümlenmesi gereken bir sorun olduğunu düşünür. Her öğretmenin kendine ait bir yöntemi olabileceğini ifade eden Ali Canip, edebiyat eğitiminde derslerin "tümevarım" ilkesine göre düzenlemesi gerektiğini savunarak bunun nasıl uygulanacağını da açıklar. Önce edebiyatın güzel sanatlardaki yeri belirlenerek öğrenciye bu konuda bilgi verilmelidir. Ardından "taklit", "tabiat-ı esasiye", "gaye-i hayalî" gibi konular sadece sözlü olarak anlatılmakla kalınmayıp bunların öğrenci tarafından bir çalışmada birleştirilmesine çalışılmalıdır. Örnek olarak "*Aciz bir adamı tasvir ediniz.*" şeklinde bir ödev verilerek öğrencilerin öğrendikleri teorik bilgileri uygulamalarına imkân verilmelidir.

Ali Canip, yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde bir edebiyat öğretimiyle ortaya çıkacak faydaların neler olduğunu da açıklar. Bir lise öğrencisi, bir makale, roman, hikâye, şiir okuduğu zaman, bunların üstünlüğünü belirleyen unsurların neler olduğunu fark edebilmelidir. Ayrıca fikir, duygu ve hayalden hangilerinin bir şiirin esas unsurlarından sayıldığı, bir şairin diğer şairlere üstünlüğünün sebeplerinin ne olduğu gibi soruların cevaplarını da

verebilmelidir. Ali Canip Yöntem'e göre, öğrenciye bu beceriyi kazandıracak olan edebî sanatlar değil edebiyat teorisidir. Öğrenci seviyesine göre seçilmiş okuma metinleriyle öğrencilerin edebî esere olan ilgisinin ve okuma zevkinin oluşturulması, onun edebiyat teorisi ile ilgili hususları daha çabuk ve sağlam bir şekilde kavramasına imkân verecektir.

Ali Canip Yöntem (1327a), edebiyat tarihinin sınıflandırılması ve öğretmenlerin edebiyat tarihi üzerinde dururken nasıl bir yol izlemeleri gerektiği üzerinde de durmuştur. Öğretmenler edebiyatın faydaları yanında, edebiyat tarihi hakkında da açıklamalar yapmalıdırlar. Ülkemizde henüz bir edebiyat tarihi yazılmadığından, Türk edebiyatının dönemleri izah edilirken "Fuzulî Devri", "Bâkî Devri", "Nâbî Devri" diye tuhaf ve birbirinden farklı sınıflamalar yapılmaktadır. Bunu bir sorun olarak gören Ali Canip Yöntem, en doğru olacak sınıflamanın edebiyat tarihimizin Akif Paşa'ya kadar "Asya Mektebi", ondan itibaren "Avrupa Mektebi" şeklinde belirlenmesi gerektiğine inanır.

Ali Canip Yöntem, edebiyat kitaplarında yer alan metinlerdeki edebî sanatların içerik ve üslup açısından değerinin ortaya konulması için yapılması gerekenleri de açıklamıştır. Eserdeki söz ve hayal sanatları, fikirlere, hayallere sonradan ilave edilmiştir. Bunlar metnin değeri için öncelik taşıyan bir unsur değildir. Ali Canip'e göre (1327b), edebiyat derslerinde edebî sanatlarla ilgili çalışmalarda şu yol izlenmelidir:

1. Edebî eserdeki sanatları izah ederken öncelikle fikre, hayale, duyguya ait olup olmadıkları tespit edilip açıklanmalıdır.
2. Sanatçının üslubuna dair özellikler edebî sanatlar aracılığıyla öğrenilmiş ve tespit edilmiş olacaktır. Öğrenciler de böyle bir çalışma ile edebî sanatların üslubu oluşturan kurallar değil, bizzat sanatçının üslubunun bir ifadesi olduğunu anlamış olacaklardır.
3. Metinlerde teşbih, istiare vb. edebî sanatları meydana getiren hayaller, sanatçıdaki yaratıcı dehanın bir yansıması olmalıdır. Bu sebeple, sanatçının yaratıcı dehasına dayanmayan ve taklit seviyesini aşamayan edebî sanatları kullanmanın sanat ve üslup açısından değeri olmayacaktır. Bu sebeple, bu tür edebî sanatların üzerinde fazla durulmamalıdır.

Ali Canip Yöntem, edebiyat derslerinde gençlerin bilgi merkezli bir eğitim anlayışıyla adeta birer "ayaklı kütüphane" hâline getirilmesine de karşı çıkmıştır. Böyle bir anlayış, "sersem" yahut "ukala" bir nesil yetiştirme tehlikesini doğuracaktır. Ali Canip Yöntem'e göre (1927d), ortaöğretim öğrencinin becerilerini geliştirmeli ve onu yaşadığı çağa hazırlayabilmelidir. Bu yüzden edebiyat derslerinde amaç "bilgi vermek" olmamalıdır. Edebiyat

ders kitaplarındaki metinler de Türk edebiyatının çeşitli dönemlerine ait manzum-mensur eserlerin en seçkinlerinden eğitim amaçlarına uygun olarak seçilmelidir. Türk edebiyatında zayıf olan türlere ait metinler ise Batı edebiyatlarından seçilecek zengin örneklerden oluşmalıdır.

2.2. Ali Canip Yöntem'in 1927 Edebiyat Programı Hakkındaki Görüş ve Eleştirileri

1927-1928 ders yılı başlamadan, 1340 (1924) Tarihli "Orta Mektep Lise Müfredat Programına Zeyl" adını taşıyan düzenlemeyle, liselerin edebiyat programında değişikliğe gidilmiştir. 1927'de yeniden düzenlenen edebiyat programının temel amaçları şu başlıklar altında ortaya çıkar:

1. Demokratik hayata ve eğitim amaçlarına uygun olarak Türk edebiyatının değişik dönemlerine ait eserlerden eğitimin amaçlarına uygun parçaları öğrenciye göstermek,
2. Batı edebiyatlarından edebiyatımızdaki zayıf türlere ait örnekler seçmek,
3. Okuma, değerlendirme ve yazma çalışmalarına yer vermek.

Ali Canip Yöntem, 1927'deki edebiyat programında, liselerin ikinci ve üçüncü sınıf müfredatları hakkındaki eleştirilerinin doğrultusunda yapılan değişiklikler ve programın amaçları üzerinde görüşlerini *Hayat ve Güneş* mecmualarında yayımlanan makalelerinde açıklamıştır.

Ali Canip Yöntem'in (1927e) eğitimle ilgili yazılarında sıkça vurguladığı ilkelere birisi, eğitimin modern ve demokratik ihtiyaçlara uygun olması gerektiği fikridir. 1927'de yapılan program değişikliğiyle bu olumsuzluk giderilmiş, "demokratik ve modern ihtiyaç"lar dikkate alınmıştır. Eğitim demokrasi ilişkisinin ilk önemli boyutu, demokratik bir eğitimin demokratik bir toplum yaratacağı düşüncesidir. Bu sebeple ortaöğretimde öğretmenin despotluğuna izin yoktur. Öğretmenin asıl amacı ve başarısı, öğrencilerin kabiliyet ve eğilimlerini keşfederek, öğrenciyi o kabiliyete ve o eğilime göre donatmak olmalıdır.

"Modern ve demokratik ihtiyaçlar" kavramı, ders kitaplarındaki metinlerden hareketle mutlaka "günün demokratik ve modern fikirlerini öğrencilere öğretmek" şeklinde düşünülmemelidir. Öğretmek amacını güden didaktik türe ait bazı eserler, estetik değerinden birçok unsuru kaybetmiştir. Bu tür eserler estetik yönden olduğu kadar ahlaki bakımdan da değersizdirler. Edebiyat kitaplarındaki metinler öncelikle öğrencilerde estetik zevk uyandırmalıdır. Bir metin çocuğun ilgisini çekmiyorsa öğretmenin o parça üzerinde ısrar etmesi yalnız boşuna bir uğraş değil, eğitime aykırı ve bilim dışı bir harekettir. Bir "kaside", "rubai", bir "gazel" yüksek bir fikri, yüksek

bir hayali içeriyorsa, öğretmenin o fikri ve o hayali çocuğun zekâsında canlandırılabilmesi şartıyla, programda ifade edilen “günün demokratik ve modern esasları”na uygundur. Çünkü divan edebiyatında genç zekâlarda, “ince düşünüş” ve “buluş kıvraklığı” gibi yetenekleri ortaya çıkartıp geliştirecek beyitler de mevcuttur.

Ali Canip Yöntem (1927g), 1927’deki program değişikliğinden sonraki yazılarında, edebiyat eğitiminde edebiyat tarihine ne şekilde yer verilmesi gerektiği meselesine tekrar değinmiştir. Bu konudaki düşünceleri, daha önceki fikirleri çerçevesindedir. Ali Canip’e göre, lise öğrencisine verilecek edebiyat tarihi bilgileri, edebiyat eğitiminin amaçlarına uygun olarak edebiyat tarihinden özenle seçilmiş ve özetlenmiş eserler aracılığıyla, bu eserlerin edebiyat tarihindeki yerini anlatabilecek nitelikte olmalıdır. “Millî Edebiyat”a ait eserlerden eğitim amaçlarına göre seçilmiş en güzel parçalar da tanıtılmalıdır. Türk çocuğu, edebiyat tarihi ve edebî devirlerden seçilecek güzel metinler aracılığıyla milletin mazisi, edebiyatının çeşitli devirleri hakkında bilgi sahibi olacaktır. Edebiyat tarihimiz ile ilgili bilgiler, demokratik ve modern ihtiyaçları ihmal etmemeli, çocuklar eğitim amaçlarına göre seçilmiş parçalardan başkasını okumaları için zorlanmamalıdır.

1927 edebiyat programına kadar ülkemizdeki edebiyat dersleri, sadece Türk edebiyatından seçilen metinlerden hareketle işlenmiştir. Edebiyat derslerinin önemli amaçlarından birisi olan estetik zevki kazandırmak için Türk sanatçıların eserlerinden yararlanılmış, öğrenciyi Batı edebiyatları ve onun temsilcileriyle karşılaştırma imkânı bulunamamıştır (Özcan, 1997). 1927 yılında hazırlanan program değişikliğiyle edebiyat tarihinin müfredatı daraltılmış, öğrencilere Türk edebiyatının seçkin eserlerinden, Avrupai edebiyattan ve Batı edebiyatlarından seçilecek metinlerin gösterilmesi kararı alınmıştır. Dünya edebiyatlarından tercüme edilecek eserlerin kendi edebiyatlarında “şaheser” olması şart değildir. Bunların Türk edebiyatında zayıf olan edebî şekillere ve türlere ait olması, edebî değer yönünden zayıf olmaması yeterlidir.

Ali Canip, milletlerin fikir ve edebiyat alanında birbirlerinden etkilenmelerini ve birbirleriyle alışverişte bulunmalarını doğal karşılar. Bu durum aynı zamanda ilerlemeye de imkân verecektir. Milletlerarası kültür alışverişinden, milletlerin millî kültürlerinin olumsuz etkilenmesi söz konusu değildir. Millî kültürler, kendilerini koruyacak güce sahiptir. Dünyada medeniyet âleminde yer edinmiş milletlere bakıldığında, bu milletlerin birbirlerinin kültüründen faydalandıkları görülür. Türk tarihi, milletler arasındaki kültür etkileşimi ve alışverişinin güzel bir örneğidir. Ali Canip’e göre (1927f), Tanzimat’tan beri dâhil olmaya çabaladığımız Avrupa

medeniyeti içinde de aynı başarıyı göstermek için Batı kültürünü bütünüyle incelemek ve temsil etmekten başka çaremiz yoktur.

Edebiyat kitaplarında Batı edebiyatının türlerine ait eserlere yer verilmemesini bir eksiklik olarak gören Ali Canip (1927f), dünya edebiyatlarından yapılacak tercümelerin öğrenci üzerinde olumsuz etkisi olabileceği şeklindeki endişelerin de farkındadır. Yeni edebiyat programının Türk çocuklarını “kozmpolit” yapacağı endişesinin ortaya çıkmasına yol açabileceğini belirten Ali Canip, sağduyulu olup yeni programın öğrenciye sağlayacağı imkânların anlaşılması sayesinde bu endişenin boşa çıkacağına inanmaktadır. Batı edebiyatından örnekler sayesinde lise öğrencisi, öncelikle eski ve yeni yerli eserlerin zayıf ve “estetik vicdan”ı tatmin etme noktasından yeterli olmadığını anlayacaktır. Aynı zamanda, Homeros, Shakespeare, Victor Hugo gibi şahsiyetlerin bizim sanatçılarımıza olan üstünlüklerini ve dünya edebiyatlarının tür çeşitliliği itibarıyla ne kadar geniş ve zengin olduğunu öğreneceklerdir.

Ali Canip Yöntem, kendisinin birçok düşünceleri doğrultusunda düzene sokulan 1927 edebiyat programından hem memnun hem de ümitlidir. Ancak yine kendi tecrübelerine dayanarak Türk çocuğunun çağın ihtiyaçlarına uygun olarak yetiştirilebilmesi için asıl görevin programı uygulayacak öğretmenlere düşüğünü ve öğretimde çocuğun ilgisini çekmek ilkesinin önemli olduğunu vurgulamıştır.

SONUÇ

Ali Canip Yöntem’in eğitim ve edebiyat eğitimi hakkındaki düşüncelerinin kaynağı tek merkezli değildir. Kendisi daha Selanik’te bulunduğu yıllarda öğretmenlik yaparak eğitimin içinde yer almıştır. Ali Canip’in izlenimleri, tecrübeleri, yaşadığı devrin şartları, Batıda eğitim alanında ortaya çıkan anlayış ve uygulamalar, onun eğitim anlayışını belirleyen etkenlerdir. Ziya Gökalp’tan ve Fransız tarihçi ve pedagoğ Gustave Lanson’dan gelen fikirler, Ali Canip Yöntem’in eğitim ve edebiyat eğitimi hakkındaki düşüncelerini zenginleştirmiştir.

Cumhuriyet’in ilanından sonra girilen inkılaplardan en önemlileri eğitim ve kültür alanındadır. Eğitimin her kademesinde Türkçenin öğretimi öncelikli konulardandır. Bunun bir boyutunu da edebiyat öğretimi oluşturmaktadır. 1924’te başlayan program çalışmalarıyla birlikte edebiyat eğitiminde de millî kaynaklara inen ve millî kültürün öğrencilere kazandırılmasını hedefleyen bir anlayış hâkim olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak o günkü

meseleyle ilgilenen çevrelerde gerek felsefi gerekse pratik yönlerden çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır.

Ali Canip Yöntem'in 1924'de hazırlanan ilk edebiyat programlarını hazırlayan kurulda yer alması, onun eğitimin teori ve uygulama alanlarındaki yeterliliğinin bir göstergesidir. Ancak o sadece program hazırlayıcı olarak kalmamış, hazırlanan programlardaki eksiklikleri tespit etmiş ve bunların giderilmesi için yapılması gerekenleri göstermiştir. Titiz bir araştırmacı olması, araştırdığı konulara hâkimiyeti ve fikirlerini savunurken ortaya koyduğu bilimsel tavır, onun şahsiyetinin en önemli özelliklerindedir.

Ali Canip Yöntem, 1924'te hazırlanan ilk edebiyat programını, gerek içeriğinin çok yüklü olması gerekse pratikte uygulanma şansının bulunmaması yönlerinden şiddetle eleştirmiştir. Eleştirisinde hareket noktasını Batıdaki hâkim eğitim anlayışları ve Lanson'un edebiyat eğitimi hakkındaki görüşleri oluşturmaktadır. Bu konudaki eleştirileri ve ileri sürdüğü ilkeler doğrultusunda 1927'de edebiyat programlarında bir düzenlemeye gidilmiştir. Cumhuriyet döneminde daha sonra yapılan edebiyat programları incelendiğinde, bugün gelinen noktada Ali Canip Yöntem'in daha 1924'te dile getirdiği konuların bütünüyle yer aldığı görülmektedir. Bu durum, Ali Canip Yöntem'in eğitim alanındaki fikirlerinde objektif, Batılı modern anlayışları kavramış, çağdaş bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Cemiloğlu, M. (2003). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Demirel, Ö. (2003). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Ertürk, S. (1984). *Eğitime Program Geliştirme*, Ankara.
- Gökalp, Z. (1916). "Millî Terbiye-I", *Muallim*, S:1, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1990). *Türkçülüğün Esasları*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Hıfzı Tevfik, (1927). "Orta Tedrisatta Edebiyat", *Vakit*.
- Hızal, A. (1982). *Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği: Karşılaştırmalı-Uygulamalı Araştırma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 119, Ankara.

- Köprülüzade Mehmet Fuat, (1927). “Orta Tedrisatta Edebiyat Programları Meselesi”, *Hayat*, S: 37.
- Önder, N. K. (1986). *Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler*, Konya.
- Özcan, M. (1997). “Ali Canib’in Edebiyat Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Görüşleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 4, Konya.
- Tanpınar, A. H. (1982). *19 Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Yayınları, İstanbul.
- Uğurcan, S. (1989). “Ali Canip ve Edebiyat Eğitimi”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S: 1.
- Varış, F. (1967). *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yöntem, A. C. (1327a) “Bizde Edebiyat Dersleri”, *Genç Kalemler*, C. 2, nu. 10-(2).
- Yöntem, A. C. (1327b). “Üslup-Şahsiyet”, *Genç Kalemler*, C. 2, nu. 11.
- Yöntem, A. C. (1338a). “Güzideler Sınıfı”, *Genç Anadolu*, S.2, 10 Kânunısani, s. 1-2.
- Yöntem, A. C. (1338b). “Anadolu Yavrusuna Verilecek Terbiyede Gaye”, *Genç Anadolu*, nu:2.
- Yöntem, A. C. (1919). “Türk Çocuğuna Nasıl Bir Terbiye Vermeli?”, *Tedrisat Mecmuası*, C. 2, nu: 51.
- Yöntem, A. C. (1927a). “Orta Tedrisatımızda Edebiyat”, *Hayat*, C. 2, S.33.
- Yöntem, A. C. (1927b). “Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Seçeceğiz?”, *Hayat*, C. 2, S: 34.
- Yöntem, A. C. (1927c). “Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair”, *Hayat*, C. 2, S: 36.
- Yöntem, A. C. (1927ç). “Bugünün En Hayati Meselelerinden: Liselerde Edebiyat Tedrisatı”, *Güneş*, nu. 14.
- Yöntem, A. C. (1927d). “Edebiyat Dersi Yoluna Girdi”, *Güneş*, nu. 15.
- Yöntem, A. C. (1927e) “Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dair”, *Hayat*, C. 2, S: 51.
- Yöntem, A. C. (1927f) “Edebiyat Tedrisatının Yeni Veçhesi Çocukları Kozmopolit Yapar mı?”, *Hayat*, C. III, S: 54.
- Yöntem, Ali Canip (1927g). “Lise Edebiyat Programının Tadili Münasebetiyle: Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz”, *Hayat*, C. 2, S. 40.

www.wikipedia.org/wiki/GustaveLanson